

Ο ρόλος του ιερέα στην κοινότητα

Εύη Βουλγαράκη-Πισίνα, Στο καφενείο του χωριού. Ακουαρέλα σε χαρτί.
Διαστάσεις 35 x 50 cm. Χριστούγεννα 2010.

Ιεροσύνη και σύγχρονος κόσμος

Ο πατέρας μου

Το μεσημέρι της ημέρας εκείνης δεν θέλησα να φάω. Κρύφτηκα. Και έκλαιγα για τη δυστυχία μου. Ο πατέρας μου ήλθε για να με παρηγορήσει.

– Γιατί κλαις; Με ρώτησε.

– Όλα τα παιδιά του κόσμου έχουν τον δικό τους πατέρα, εκτός από μένα, είπα.

– Κι εσύ έχεις έναν πατέρα. Εγώ είμαι ο πατέρας σου.

– Ναι, είσαι ο πατέρας μου. Αυτό είναι σωστό. Αλλά δεν είσαι αποκλειστικά δικός μου πατέρας. Είσαι πατέρας όλων των ανθρώπων. Μη μου πεις πως αυτό δεν είναι σωστό. Και συνέχιζα να κλαίω. Είσαι πατέρας ακόμα και κείνων που είναι μεγαλύτεροι από σένα στην ηλικία. Τους άκουσα και τους είδα. Πατέρας των γερόντων! Τους αποκαλούσες «παιδιά σου». Είσαι ο πατέρας όλου του κόσμου. Πατέρας του καθενός. Είσαι ακόμα πατέρας των κακών και βρωμερών ανθρώπων.

Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Αλβανία: Νέα έπαλη ιεραποστολής. 1992. Φωτογραφία από την προσωπική συλλογή του Γιώργου Παπαζάχου.

Η δυστυχία μου μ' εμπόδιζε να μιλώ. Μια θηλιά μ' έπνιγε στο λαιμό. Και οι λέξεις σταμάτησαν να βγαίνουν απ' το στόμα μου. Κι είχα δίκιο να είμαι δυστυχής. Γιατί αγαπούσα τον πατέρα μου. Και όταν αγαπά κανείς ένα πράγμα, θέλει να του ανήκει αποκλειστικά. Όταν κανείς αγαπά ένα λιβάδι, έναν κήπο, ένα ζώο ή ένα πράγμα, θέλει να το έχει στην απόλυτη κατοχή του. Το να κατέχεις και να σου ανήκει ένα πράγμα που αγαπάς είναι νόμος της φύσεως. Όταν κανείς αγαπά ένα πράγμα, δεν μπορεί να το παραχωρήσει και να το παραδώσει στην κοινή χρήση.

– Εγώ σε αγαπώ τόσο πολύ! Και τώρα ανακαλύπτω πως είσαι πατέρας όλου του χωριού, είπα.

Τα δάκρυά μου κάποτε σταμάτησαν. Κι όμως υπήρχαν κι άλλα δάκρυα να κυλήσουν.

– Πες μου, γιατί είσαι ο πατέρας όλων των ανθρώπων; Το ποθούσα τόσο πολύ να είχα κι εγώ έναν δικό μου πατέρα. Απόλυτα δικό μου. Όπως τ' άλλα παιδιά. Γιατί λοιπόν δεν ανήκεις αποκλειστικά σε μένα;

– Είμαι πατέρας όλων γιατί είμαι ιερέας, απάντησε ο πατέρας μου.

Γκεωργίου Κ.Β., *Από την 25^η ώρα στην αιώνια ώρα*, Μτφρ. Ε. Κ. Στύλιος αρχιμ., Έλαφος, Αθήνα 1967, σελ. 35-37.

Ο ιερέας ως άνθρωπος

Η παράδοση της Εκκλησίας απαιτεί από τον κληρικό να έχει πνευματική ωριμότητα, αλλά δεν απαιτεί οι κληρικοί να είναι άνθρωποι χωρίς ατέλειες, πρώτον γιατί αυτό είναι αδύνατο και δεύτερον γιατί η δύναμή Του “εν ασθενεία τελειούται” (Β' Κορ. 12, 9). Η δυνατότητά μας να μην συγχέουμε τη σχετική πνευματική ωριμότητα με την τελειότητα, είναι ένα από τα πιο αδιάψευστα κριτήρια ορθοδοξίας. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος μας προβάλλει και πάλι τον Παύλο, σαν παράδειγμα εργάτη του Ευαγγελίου και ποιμένα που είχε ατέλειες και αδυναμίες, τις οποίες ομολογούσε χωρίς δισταγμούς, και τις οποίες όμως είχε με τη χάρη του Θεού την πνευματική ωριμότητα να τις χρησιμοποιεί εποικοδομητικά και γι' αυτόν και για τους άλλους.

Φάρος, π. Φ., *Κλήρος. Η ανεκπλήρωτη υπόσχεση πατρότητας*, Ακρίτας, Αθήνα, 1992, σελ. 75.

Η Ιεροσύνη στον Χριστιανισμό και στις θρησκείες

Ιστορική εξέλιξη της χριστιανικής ιεροσύνης

Το μυστήριο της Ιεροσύνης συνέστησε ο Χριστός με την εκλογή των αποστόλων, που τους ανέδειξε «ψαράδες ανθρώπων» και τους έδωσε την “εξουσία” να συγχωρούν αμαρτίες (Ιωάν. 20, 23), να τελούν το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και να διδάσκουν. Μετά τον Χριστό, οι απόστολοι όρισαν τους διαδόχους τους με χειροτονία (επίθεση των χειρών). Η Ιεροσύνη στην Ορθόδοξη Εκκλησία έχει αδιάσπαστη τη συνέχεια των χειροτονιών. Αυτό ονομάζεται «αποστολική διαδοχή» και είναι κριτήριο της γνησιότητας της Εκκλησίας. Το μυστήριο της Ιεροσύνης και για τους τρεις βαθμούς (επίσκοπος, πρεσβύτερος, διάκονος) τελείται κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Οι σχετικές ευχές ζητούν για το χειροτονούμενο τη χάρη του Θεού, ώστε να ανταποκρίνεται στην υψηλή αποστολή του, που είναι να οδηγεί τους πιστούς στη «Βασιλεία του Θεού».

Γκότσης, Χρ., *Μεταλληνός*, π. Γ., Φίλιας, Γ., *Ορθόδοξη πίστη και λατρεία Α' Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2011, Αθήνα, σελ. 145-147.

Ευχή χειροτονίας πρεσβυτέρου

«...αὐτός, Κύριε, καί τοῦτον, ὄν εὐδόκησας τόν τοῦ Πρεσβυτέρου ὑπεισελεθεῖν βαθμόν, πλήρωσον τῆς τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος δωρεᾶς ἵνα γένηται ἄξιος παρεστάναι ἀμέμπτως τῷ θυσιαστηρίῳ σου, κηρύσσειν τό Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας σου, ἱεουργεῖν τόν λόγον τῆς ἀληθείας σου, προσφέρειν σοι δῶρα καί θυσίας πνευματικάς, ἀνακαινίζειν τόν λαόν σου, διά τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας».

«Εσύ, Κύριε, και αυτόν που θέλησες να εισέλθει στο βαθμό του πρεσβυτέρου, γέμισέ τον με το χάρισμα του Αγίου σου Πνεύματος για να γίνει άξιος να σταθεί άμεμπτα στο θυσιαστήριο σου, να κηρύττει το Ευαγγέλιο της βασιλείας σου, να λειτουργεί τον λόγο της αληθείας σου, να σου προσφέρει δώρα και θυσίες πνευματικές, να ανανεώνει τον λαό σου με την αναγέννηση του βαπτίσματος».

Γκότσης, Χρ., Μεταλληνός, π. Γ., Φίλιας, Γ., *Ορθόδοξη πίστη και λατρεία Α΄ Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σελ. 147.

Η χειροτονία εις πρεσβύτερον του π. Αθανασίου Γ. Β. από τον μητροπολίτη Μόρφου κ. Νεόφυτο, Κύπρος. Από την πύλη εκκλησιαστικών ειδήσεων «Αmen».

Ο ρόλος του ιερέα

Ο ιερέας του Ιησού δεν μπορεί να εκπληρώσει καρποφόρα το ιερατικό του έργο, αν δεν βρίσκεται πρώτα γονατισμένος, όπως ο Κύριός του, μπροστά στους ανθρώπους, σε μια στάση ταπεινώσεως και διακονίας, και αν δεν τους πλένει τα πόδια. Χωρίς αυτή την απαραίτητη προϋπόθεση το λειτούργημά του δεν θα φέρει καρπούς. Αλλά πώς είναι δυνατόν να μεταφραστεί αυτή η διάθεση της ταπεινώσεως και της διακονίας στην καθημερινή ζωή του ιερέα;

Συχνά ο ιερέας θα είναι υποχρεωμένος να αναλάβει πρωτοβουλίες, να καθοδηγήσει και να κατευθύνει. Αλλά ακόμα και σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει να θυμάται ότι το πρωτείο που αναγνωρίζεται σε αυτόν, είναι ένα πρωτείο διακονίας. Ο ιερέας δεν θα ζητήσει γοητεία ούτε εξουσία. Θα είναι ο ταπεινός υπηρέτης όλων. Σε οποιονδήποτε ζητάει τη βοήθειά του -ή σε οποιονδήποτε από κείνους που έχουν δικαίωμα σ' αυτή τη βοήθεια και αν ακόμα δεν τη ζητάει- ο ιερέας πρέπει να έχει τη δύναμη να λέει: «Είμαι δικός σου. Σου ανήκω, διότι ανήκω εις τον Ιησού Χριστό. Σου αναγνωρίζω το δικαίωμα να βάλεις το χέρι σου επάνω μου και να με θεωρήσεις σαν υπηρέτη σου. Όποιος κι αν είσαι, συ που τώρα έχεις ανάγκη από μένα, μου είσαι τη στιγμή που μου μιλάς, η πιο αξιόλογη ψυχή. Έχεις δικαίωμα σε όλες μου τις δυνάμεις της απαρνήσεως και της αγάπης. Αφιερώνομαι σε σένα». Και αν ακόμα ο ιερέας δεν προφέρει αυτές τις λέξεις, θα πρέπει τουλάχιστον η στάση του να τις εκφράζει. Θα πρέπει να προχωρεί φέροντας γύρω του, ιδίως εκεί που κυριαρχούν

ο εγωισμός και η διχόνοια, την ειρήνη του Χριστού, το συμφιλωτικό έργο του Χριστού, την αγάπη του Χριστού.

Ο ιερέας θα πρέπει να είναι ήρεμος και στοργικός μπροστά σε κάθε αντίθεση. Βαθειά αφοσιωμένος στην ακεραιότητα του μηνύματος της Εκκλησίας του δεν πρέπει ν' αντιμετωπίσει ποτέ με εχθρότητα ή με περιφρόνηση τις άλλες ειλικρινείς θρησκευτικές ομολογίες. Θα ευχαριστεί τον Θεό για τις χάριτες που δίνει στις καλοπροαίρετες ψυχές, οπουδήποτε και αν βρίσκονται. Ποτέ δεν θα αντισταθεί στο κακό με κακό. Ποτέ δεν θα χρησιμοποιήσει και δεν θα συμβουλεύσει τη βία. Ο ιερέας πρώτα πρώτα χρωστάει τον εαυτό του σ' αυτούς που υποφέρουν. Δεν θα έχει κάνει τιποτα, όταν δεν θα έχει ο ίδιος «μοιραστεί» το βάρος του άλλου, όταν δεν θα έχει προσπαθήσει να σηκώσει κι αυτός αυτό το βάρος, όταν δεν έχει εισχωρήσει αληθινά στον πόνο του αδελφού του, όταν η συμπάθειά του δεν του «στοιχίζει» μερικά πράγματα και δεν τον οδηγεί σε μια συγκεκριμένη θυσία.

Ζιλλέ. Λ., *Γίνε ιερέύς μου*, Μτφρ. Μητρ. Αττικής Νικόδημος, Σπορά, Αθήνα, 1992, σελ. 23-28.

Ο μακαριστός παπα-Στρατής της Λέσβου κοντά στους πρόσφυγες. Φωτογραφία του UNHCR/Socrates Baltagiannis. Η δράση του παπα-Στρατή ενέπνευσε τον σκιτσογράφο-αγοιγράφο John Αντόνο να σχεδιάσει το παραπάνω σκίτσο in memoriam (εις μνήμην).

Οι λαϊκοί στην Εκκλησία

Η Ορθόδοξη Εκκλησία λειτουργεί πάντα ως σώμα. Οι λαϊκοί δεν είναι οι “παρακολουθούντες” αλλά οι “συνεπιτελούντες” τα μυστήρια και κυρίως τη Θεία Ευχαριστία. Γι’ αυτό και δεν τελούνται «ατομικές» λειτουργίες των κληρικών, όπως συμβαίνει στη Δύση. Η ενότητα κλήρου και λαού φαίνεται στη λειτουργική “σύναξη”, που είναι η συναγωγή, η συνέλευση όλου του σώματος της τοπικής Εκκλησίας για την τέλεση της λατρείας. Στην πρώτη χριστιανική εποχή, ταυτίζονταν οι όροι σύναξη και εκκλησία. Σε περιόδους διωγμών, οι χριστιανοί με κίνδυνο της ζωής τους λάβαιναν μέρος στη λειτουργική σύναξη, διότι ήταν βέβαιοι για την παρουσία του Χριστού εκεί. Η απόφαση του πιστού “θα πάω στην εκκλησία” φανερώνει τη θέλησή του να συμμετάσχει μαζί με το υπόλοιπο σώμα της τοπικής Εκκλησίας στην τέλεση της Θείας Ευχαριστίας».

Γκότσης, Χρ., Μεταλληνός, π. Γ., Φίλιας, Γ., *Ορθόδοξη πίστη και λατρεία Α' Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σελ. 114-116.

Ιεροσύνη και διάκριση των χαρισμάτων

Έτσι λοιπόν κάθε μέλος της Εκκλησίας έχει το δικό του διακόνημα, το χάρισμά του, το ειδικό λειτουργήμα του. Όλα τα μέλη είναι λαϊκοί ή ιερείς –οι όροι είναι ισοδύναμοι– αλλά τα διακονήματά τους είναι διαφορετικά. Ο ένας είναι επίσκοπος, ο άλλος πρεσβύτερος, ο τρίτος διάκονος ή διακονισσα, ένας άλλος διδάσκαλος, προφήτης, κοσμικός ή μοναχός, έγγαμος ή άγαμος, απόστολος ή κήρυκας, θεολόγος, απλούστατα άνθρωπος προσευχόμενος. Αυτές οι λειτουργίες είναι διαφορετικές, αλλά όλες είναι κατ' ουσίαν ιερατικές, απαραίτητες οι μεν στις δε. Γιατί, μόνο όταν όλα τα μέλη εκτελούν τις λειτουργίες τους, το Σώμα παραμένει εν υγεία, η Εκκλησία μπορεί να εκδηλώνεται με πληρότητα και να εκτελεί πραγματικά το έργο της. Ως ιερέας, ο πιστός συναθροίζεται με τους αδελφούς του γύρω από το θυσιαστήριο, προσκομίζοντας τον ευχαριστιακό άρτο και οίνο, σημείο της προσφοράς ολόκληρης της ζωής. Προσέρχεται εκεί όχι ως απλός παρακολουθών, αλλά ως συμμετέχων. Διότι η λειτουργία, όρος ελληνικός, προερχόμενος εκ των λέξεων Λαός και έργον, είναι ακριβώς το έργο του Λαού. Κατ' αυτήν την έννοια ο πιστός είναι συν-λειτουργός. Και ο ένας και ο άλλος είναι εξ ίσου απαραίτητοι, διότι εάν χωρίς ιερέα δεν τελείται ευχαριστία, χωρίς την κοινότητα επίσης δεν είναι δυνατόν να τελεσθεί. Ο ιερέας είναι αντιπρόσωπος της κοινότητας και ταυτόχρονα αποτελεί πραγματικό σημείο της παρουσίας του Χριστού.

Νέλλας, Π., Βασιλείον ιεράτευμα, μελέτη επί του προβλήματος του λαϊκού στοιχείου, *Σύναξη*, 2002, τχ. 83, σελ. 48-60.

Ιεροσύνη των γυναικών

Απαρχής ως σήμερα, μια μακραίωνη παράδοση αποκλείει την ιερωσύνη των γυναικών. Αξίζει, ωστόσο, να επισημάνει κανείς ότι αυτός ο αποκλεισμός έγινε ανεπαισθήτως και σιωπηρώς, χωρίς δογματική θέσπιση.

Η ζωή του εκκλησιαστικού σώματος με κεφαλή τον τελετάρχη και αρχιερέα Χριστό εκφράζεται σε μια ποικιλία χαρισμάτων με πλήρη ισοτιμία και ισότητα των μελών, όπως συμβαίνει κατά φύση σ' ένα σώμα. Η μακραίωνη παράδοση της Εκκλησίας, απέκλεισε τη γυναίκα από την ιερωσύνη, χωρίς ωστόσο να θεσπίσει, μήτε ν' αναπτύξει σχετική θεολογική διδασκαλία. Σ' αυτή τη χαρισματική κοινωνία τα μέλη διαφέρουν μόνο κατά την ιδιαιτερότητα και τη δεκτικότητα, όμως *εν ουδενί κατ' ουδένα τρόπο ουδαμώς* κατά την *ισοτιμία* και την *ισότητα*. Άλλωστε η εξαίρεση της γυναίκας από την ιερωσύνη διόλου δεν μείωσε μήτε μειώνει τη χαρισματική ζωή της Εκκλησίας.

Ωστόσο κανείς δεν επιτρέπεται να εφησυχάζει μπροστά σε τόσο ραγδαίες και εκρηκτικές αλλαγές των ιστορικών πραγμάτων. Τι μέλλει να πράξει η Ορθοδοξία; Εκείνο που πρέπει να κάνει η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι να προετοιμάζεται όχι με τέτοια σαθρά και επιζήμια θεολογικά επιχειρήματα αλλά με την άρτια κοινωνική οργάνωση της ζωής της, όπου άνδρες και γυναίκες με πλήρη ισοτιμία και ισότητα να εργάζονται αναδεικνύοντας πλούσιους καρπούς χαρισματικής ζωής και καλλιεργώντας την παιδεία και τον πολιτισμό».

Ματσούκας, Ν., Η Ιερωσύνη των γυναικών ως θεολογικό και οικουμενικό πρόβλημα, στο *Ορθόδοξη Θεολογία και Οικουμενικός Διάλογος*, Αποστολική Διακονία, Αθήνα, 2005, σελ. 122-127.

Σε συνέχεια και εφαρμογή των αποφάσεων της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, που πραγματοποιήθηκε από 19 έως 25 Ιουνίου 2016, στην Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, στο Κολυμπάρι Χανίων, το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής προχώρησε πρόσφατα στην επανασύσταση του αρχαίου θεσμού των διακονισσών. Διακόνισσες είχαν χειροτονήσει εξάλλου κατά τον εικοστό αιώνα ο Άγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως ο θαυματουργός, ο αείμνητος αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος, και ο μητροπολίτης Πισιδίας (τ. μητρ. Κορέας) Σωτήριος Τράμπας.

Οι πρώτες Διακόνισσες του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας.
Φωτογραφίες από το ιστολόγιο «Νυχθημερόν», 18 Φεβρουαρίου 2017.

Ιερwsύνη και θρησκείες

Η ιερwsύνη στις εξωχριστιανικές θρησκευτικές παραδόσεις διακρίνεται σε κληρονομική (αρχαίο Ισραήλ, Ινδοϊσμός, Ζωροαστρισμός, Σιντοϊσμός) και σε επαγγελματική (αρχέγονες φυλές και μεγάλοι πολιτισμοί, όπως αυτοί Ελλάδος, Ρώμης, Αιγύπτου, Μεσοποταμίας). Στην πρώτη περίπτωση, τα ιερατικά δικαιώματα και καθήκοντα ανήκουν σε ειδική οικογένεια ή φυλή. Τα τέκνα της οικογενείας εκπαιδεύονται καταλλήλως, ώστε να διαδεχθούν τον πατέρα στο ιερατικό λειτούργημα ή να αναλάβουν το λειτούργημα αυτό όταν ενηλικιωθούν. Εξυπακούεται βέβαια ότι ο γάμος στην κληρονομική ιερwsύνη είναι επιβεβλημένος, για να μη διακοπεί η κληρονομική διαδοχή. Η επαγγελματική ιερwsύνη από την άλλη μεριά, στρατολογεί τα μέλη της από το σύνολο των φερέλπιδων νέων της κοινότητας. Η ιερwsύνη αυτή έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί να επιλέγει αφοσιωμένους, έξυπνους και αποφασιστικούς ή ηθικούς νέους.

Στην πλειονότητα των θρησκευτικών παραδόσεων του κόσμου η εκλογιμότητα για το αξίωμα της ιερwsύνης έχει περιορισθεί στους άρρηνες. Χριστιανισμός της Ορθοδόξου και Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας, Ινδοϊσμός, Βουδισμός και Ταοϊσμός έχουν αποκλειστικώς έως σήμερα άρρηνες ιερείς. Ο Ιουδαϊσμός επίσης έχει περιορίσει το ραββινάτο στους άρρηνες.

Στις παραδόσεις των άλλων θρησκειών για την ιερwsύνη και την λατρευτική ζωή, βρίσκουμε υπαρκτό ένα τραγικό μεγαλείο της ανθρώπινης φύσης και μια δίψα του ανθρώπου προς το είναι, μια ορμή του λογικού πλάσματος προς τον δημιουργό του. Πράγματι στην ιερwsύνη και την λατρεία των διαφόρων θρησκειών του κόσμου, από τη μια μεριά βλέπουμε την εναγώνια αναζήτηση του θεού, και τον στεναγμό του ανθρώπου προς το άπειρο και αιώνιο, και από την άλλη την παρουσία του θεού μέσα στον κόσμο, γιατί ο θεός ποτέ δεν εγκατέλειψε το πλάσμα του και την δημιουργία του. Ο στεναγμός για την αλήθεια, το ιερό και το θείο, εκφράστηκε σε όλες τις εποχές

από μεγάλες θρησκευτικές και ιερατικές φυσιολογίες και από βαθυστόχαστα πνεύματα της ανθρωπότητας».

Ζιάκας, Γ., *Ιερουσόνη και λατρεία στο Ισλάμ και τις Ανατολικές θρησκείες*. Ιστότοπος της Εκκλησίας της Ελλάδος (Ανακτήθηκε 14/5/2017).

Προσωπικές κρίσεις ως προς τις θρησκευτικές ιεραρχικές δομές

Ιερουσόνη και εκκλησιαστική διοίκηση

«Η ανεπάρκειά μας βρίσκεται στο ότι έχουμε παραμελήσει την ουσία της εκκλησιαστικής διοίκησης που δεν είναι τίποτε περισσότερο από το να διακονούμε τις ανάγκες των πιστών και να μορφώνουμε την αίσθηση της αδελφότητας. Αυτή η ανεπάρκεια, αυτή η έλλειψη κατεύθυνσης προς ένα εκκλησιαστικό στόχο έχει προκαλέσει τόσες πολλές εντάσεις και καταπιέσεις σε όλα τα κλιμάκια της εκκλησιαστικής διοίκησης, ώστε εκρήγνυνται στον τρόπο με τον οποίο αλληλοσχετίζονται.

Αν και πολλά παραδείγματα μπορούν να δείξουν πως αυτή η παράλειψη εκφράζεται σε ενοριακό επίπεδο, δύο παραδείγματα είναι ιδιαίτερα εμφανή. Το πρώτο σχετίζεται με τον τρόπο που δεχόμαστε αυτούς που έρχονται για να ορίσουν ένα μυστήριο ή να πάρουν αναγκαία πιστοποιητικά. Πόσοι από μας τους Ιερείς προσπαθούμε να αξιοποιήσουμε αυτές τις ευκαιρίες για να γνωρισθούμε με το πρόσωπο που έρχεται στο γραφείο της ενορίας; Πόσοι από μας βλέπουμε τη συμπλήρωση της άδειας γάμου σαν ευκαιρία που μπορούμε να γνωρισθούμε με το ζευγάρι, να προσφέρουμε κάποια βασική καθοδήγηση γύρω από τα θέματα γάμου, ακόμη και να εξηγήσουμε και να συσχετίσουμε τη μυστηριακή τελετουργία με την πρακτική της καθημερινής έγγαμης ζωής; Όταν κάποιος έρχεται να κανονίσει μία βάπτιση, πόσοι από μας βρίσκουμε χρόνο να καθίσουμε με τους γονείς και να τους δώσουμε την ευκαιρία να μιλήσουν για τις εμπειρίες και τα συναισθήματα που έχουν ως γονείς; Πόσοι από μας αξιοποιούν την επισφράγιση πιστοποιητικών για τις πολύτεκνες οικογένειες για να γνωρίσουν πώς αυτά τα παιδιά αναπτύσσονται; Τελευταία, πόσοι από μας αξιοποιούν την επισφράγιση πιστοποιητικών θανάτου για να ποιμάνουν τους πενθούντες;».

Κοφινάς, π.Σ., «Ενορία: Εντάσεις και επιλογές», στο *Ενορία: Προς μια νέα ανακάλυψή της*, Ακρίτας, Αθήνα, 1993.

Ο Χριστός πλένει τα πόδια των μαθητών.
Ψηφιδωτό του 11^{ου} αι. στον νάρθηκα του καθολικού του Οσίου Λουκά Βοιωτίας.